

Szúcs Endre

szucs.endre@bvk.uni-obuda.hu

AZ ŐSEMBER „BIZTONSÁGTECHNIKAI” ESZKÖZE

Absztrakt

A biztonság minden ember számára elengedhetetlen szükséglet. A biztonság fenntartására törekszünk felnőtként, illetve erre tanítjuk a gyermekeinket. A biztonság fenntartása folyamatos odafigyelést, körültekintést, óvintézkedések tételét igényli. Az ősember is azért cselekedet, hogy saját és a csoportja biztonságát fenntarthassa. Készített számos eszközt, amelynek köszönhetően a napi élelmét könnyebben megszerezhetette és védekező eszközként is használhatta. Támaszkodott az érzékszerveire (látására, hallására stb.), hogy a biztonságban legyen. Az ember és természetesen az ősember érzékszerveinél is vannak fejlettebb érzékszervek, amelyekkel az állatok rendelkeznek. A publikációm célja, hogy röviden ismertessem az ősember „biztonságtechnikai” eszközét a kutyát. Rámutassak a kutya „biztonságtechnikai” eszközként történő alkalmazhatóságára az ősember esetében.

Security is an indispensable necessity for every human being. As adults, we strive to maintain security, and we teach our children to do so as well. This requires constant attention, caution and taking precautions. The cave men already acted in order to provide and maintain security for their group. They created many tools that helped in obtaining the daily food and which could also be used in self defense as weapons. They used their senses (vision, hearing) to detect dangers. Naturally, there are more advanced sensory organs in the animal kingdom, than what a modern or a cave man had. The aim of my publication is to introduce the dog, as the "security system of the cave men" and elaborate on the possible usages of said "system".

Kulcsszavak: biztonság, kutya, ősember, érzékszervek ~ security, dog, cave man, sensory organs

BEVEZETÉS

Az ember akkor érzi magát biztonságban, ha számára minden olyan feltétel meg van, amely a veszélytől megvédi őt. A veszély előre jelzése mindig fontos, ahhoz, hogy az elhárítására megfelelő idő álljon rendelkezésre. A veszély jelzésének többféle módja is rendelkezésre állhat. Az ember odafigyel a tevékenysége során a környezetére. A környezet számos veszélyt hordoz magában, amelyek észlelése az érzékszerveink (látásunk, hallásunk, szaglásunk, tapintásunk) útján jut el a tudatunkig, ahonnan a megfelelő cselekvéseink kiindulnak a veszély elhárítása érdekében. Nem minden érzékszervünk működik kellő mértékben. Szükségünk van például arra, hogy a hallásunk segítsen bennünket abban, hogy melyik irányból érhet bennünket veszély, de a hallásunk nem elég jó.

Az ősember is törekedett arra, hogy biztonságban legyen. A biztonság elérése érdekében támaszkodott az érzékszerveire, készített eszközöket, illetve használta fel a környezetében lévő élőlényeket. Az első ilyen élőlény a kutya őse volt, amelyet háziasított és ezzel növelte a veszélyek elhárítására rendelkezésre álló idejét és eszközeit.

Jelen publikáció azt tárja fel, hogy az ősember milyen viszonyban volt a kutyákkal, hogyan használta fel a kutyák tulajdonságait, képességeit a biztonsága érdekében.

AZ ŐSEMBER ÉS A KUTYA KAPCSOLATÁNAK KIALAKULÁSA

Az ősember közösségben élt, hogy annak erejét felhasználva biztonságban legyen, azaz életben maradjon. A biztonságához hozzátartozott a megfelelő mennyiségű táplálék (élelem) előteremtése, a biztonságos szálláshely (lahely) kialakítása és fenntartása (főként a földművelésre való áttérés után).

A megfelelő mennyiségű élelem megszerzése érdekében a férfiak vadásztak, a nők és a gyerekek gyűjtögettek. A szálláshelyeket barlangokban alakították ki és a megszerzett ételmaradékot a férfiak, a nők és a gyerekek odavitték és ott fogyasztották el. Az élelem elfogyasztása során maradék is keletkezett, melyet a lahely közelében szórtak szét. A vadállatok az érzékszerveik segítségével észlelték a kidobott ételmaradékot és odajártak azokért. Az ételmaradék megszerzése során a vadállatok mind közelebb kerültek az emberhez. A vadászatok során is előfordult, hogy az ősemberek hagytak maradékot az elejtett állatokból, melyeket a vadállatok fogyasztottak el. A vadállat is a könnyebb táplálékszerzést keresi és valószínű, hogy a vadászó ősembereket követték, hogy élelemhez jussanak. Az ősember szálláshelye és a vadászat helye körül az előzőeket figyelembe véve valószínűleg a sakál, vagy a farkas lehet jelen.

Az ősember a vadászat, illetve a gyűjtögetés során találhatott magára maradt farkas-, sakálkölyköt, melyet a szálláshelyén felnevelt és az(ok) a közösségnél maradtak és ott szaporodtak. A közösségnél született állatok már nem olyan körülmények között nőttek fel, mint a szüleik.

Az 1. számú képen az a kiskutya tetem látható, amelyet tamuti kutyának neveztek el. A tamuti kiskutyát 2011-ben a Kelet-szibériai tenger partvidékén, Uszty-Janszki járás (Oroszország) Tamut falujától 42 kilométerre a Sziallah-folyó partján találták meg. A kiskutya tetemét egy őskori tábor közelében találták meg, ahol az ősember által készített eszközöket (kőszerszámokat, nyílhegyeket) tártak fel. [1; p. 1]

1. ábra. A tamuti kiskutya [1; p. 2]

A kiskutya mumifálódott tetemét nemzetközi tudós csoport vizsgálja, akik között a Belga Királyi Természettudományi Intézet paleontológusa Mietje Germonpre az alábbiakat fogalmazta meg.

„Két fő elmélet van a kutyák háziasítására” - mondta a belga szakértő. „Az egyik szerint az állat az emberek által lakott terület közelében ólálkodott, eleinte a maradékot kezdte el elfogyasztani, majd fokozatosan hozzászokott az emberi jelenléthez. Egy másik elmélet szerint pedig az ember volt a kapcsolat kezdeményezője, amikor fiatal állatkölyköket nevelt fel, és tanított be. Ez utóbbi hipotézist erősítheti meg a szibériai kutyakölyök léte is” - tette hozzá.”[1; p. 4]

A paleontológus véleményével egyetértek, mert azt napjaink kutatásai is alátámasztják. Több nemzetközi kutatást is végeztek arra vonatkozóan, hogy farkas kölyköket emberek neveltek fel. Ilyen kutatást folytattak magyarok is, akik napi 24 órában a közelükben tartották a farkaskölyköket.[2; p. 2] A farkaskölykök ilyen mérvű emberhez szoktatása bizonyította, hogy a háziasítás a kölyök állatokkal kezdődött.

A publikációban nem írok a kutya háziasítására vonatkozó konkrét időpontokat, mert azok sokfélék még a kutya háziasításával foglalkozó kutatók álláspontjai is más és más az időmeghatározást illetően.

Miért háziasította az ősember a kutyát? A kérdésre a választ a kutya érzékszervei, illetve alkalmazkodó és tanuló képessége adja meg. A kutya érzékszervei az alábbiak:

- szem,
- fül,
- orr.

Az érzékszervek közül az orr a legfejlettebb a kutyák esetében. A kutya szaglása sokkal jobb az ember szaglásánál, melyet alátámaszt az, hogy a kutya orrnyálkahártyája nagyobb, mint az emberé. A kutya orrnyálkahártyája 100 és 220 millió szaglősejtet foglal magába, míg az ember orrnyálkahártyája csak 5 millió szaglősejtet foglal magába. A kutya a szagok alapján

tájékozódik, illetve azok alapján különbözteti meg a körülötte lévő teret. A szagok alapján képes más állatok és az emberek nyomát követni és ennek következtében azt megtalálni.

A kutya másik fontos érzékszerve a füle és ennek következtében a hallása. „A kutya nagy pontossággal lokalizálja azt az irányt, ahonnan a hang származik. A hangforrás felé fordítja a fejét, mégpedig úgy, hogy a hang azonos erővel érje mindkét fülét, pillantását pedig arra felé szegezi, amerről a hang érkezik. Amennyiben nem sikerül megpillantania a hangot adó dolgot, és nem tudja legyőzni kíváncsiságát sem, ide-oda billenti fejét, s ily módon pontosan tájékozódik a hang eredetéről. A hangforrás meghatározásában a kutya magasan túlszárnyal minket, embereket. Ha az eb körül képzeletbeli kört rajzolunk, és azt beosztjuk 360 fokra, 5 foknyi pontossággal képes lokalizálni a hangot, vagyis ötször-tízszer pontosabban, mint mi.”[5] Az idézet alapján is állítom, hogy a kutya hallása jobb, mint az emberé. A kutya tehát hamarabb jelezte az ősember számára a veszélyt.

A kutya harmadik érzékszerve, ami az ősember szempontjából fontos a szem. „A kutyák szeme sokkal érzékenyebb a fényre és a mozgásra, mint az emberi szem, de kevésbé képes érzékelni a tárgyak körvonalait. A szem felülete jóval laposabb az emberénél, és bár a kutya is képes a lencse formájának megváltoztatásával a fókusztávolságot szabályozni, de nem tudja olyan hatékonyan, mint az ember.”[6] A kutyák sokkal jobban látnak éjjel, mint az emberek.

Az ősember is megtapasztalta ezeknek az érzékszerveknek a hatékonyságát és ezért tartotta magánál a kutyát. A kutya tanuló képességét is felhasználta a biztonsága érdekében, mert megtanította neki a vadászatot mit végezzen el, a szálláshely őrzésekor mikor jelezzen, mikor támadjon a betolakodóra. A kutya képes jelzésekre feladatot végrehajtani, amelyet tanulással érhet el. A kutya tehát bevált, mint „biztonságtechnikai” eszköz.

A házasított kutya fajtái

Az őskort a történészek több időszakra osztották fel, amely a kutya házasításának folyamatában is jelen van.

Az őskor korszakokra bontása alapján a neolitikum időszakában már letelepedett az ősember, de a vadászatot természetesen nem hagyta abba. Tehát a közösség a maga biztonsága érdekében nevelte, tanította a kölyköket, amelyek azért még inkább voltak vadállatok, mint kutyák. A tanítás eredményeként vadászatot a vadak felhajtását esetleg elejtését végezték, illetve a vadállatok támadásától védték az ősembereket. A vadászszákmány szállításában segédkezhettek, azaz jelen lehettek a vadászatot, mint teherhordók. A 2. számú képen a vadászatot alkalmazott kutyák ábrázolása látható.

2. ábra. A kutya alkalmazása vadászatot [3]

A képen látható, hogy a kutyák körbe veszik a szarvast, amelyet a bal szarva mellett látható emberalak a vadász leteríti. A kép felső részén egy szánon lévő kutyák vannak ábrázolva. A kép alapján látható, hogy kutyák többféle feladatot hajtottak végre. Az egyik kutya fajta a vadászatot segítette, míg a másik az elejtett vad lakhelyre szállítását végezte. [3]

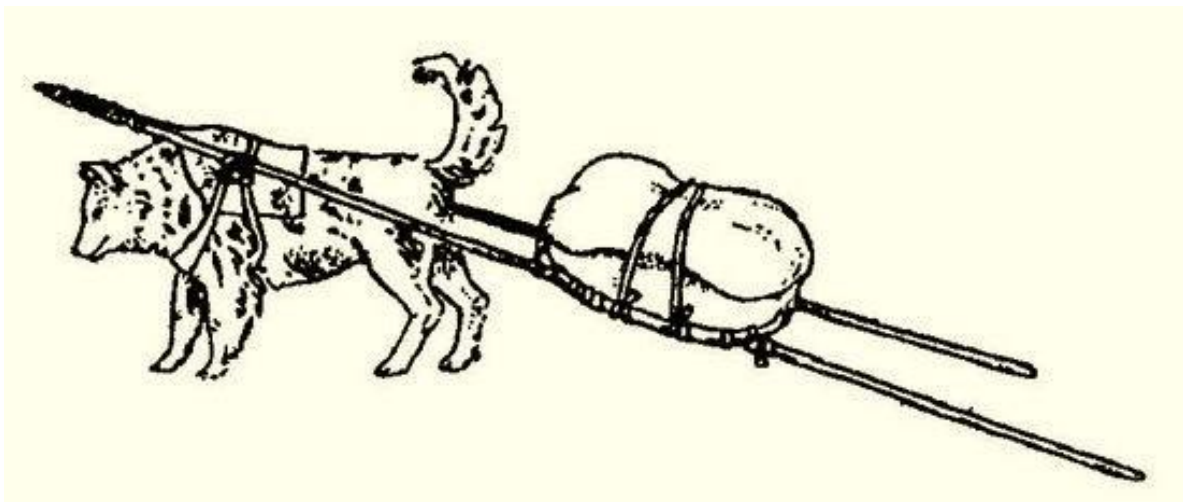
A letelepedett ősember szállásának őrzésében és védelmében fontos szerepet töltöttek be a kutyák. A védelem kiterjedhetett a „házi állatokra” is nappal legeltetéskor, illetve éjszaka az őrzésükkor. A legeltetés során megakadályozták az állatok szétszéledését, elkóborlását. Védelmezték a „házi állatokat” a ragadozóktól. A „házi állatok” védelme biztosította az ősember számára az élelem tartalékot.

3. ábra. A házi állatok terelésében résztvevő kutya [4]

A különböző feladatok elvégzéséhez különböző fajták alakultak ki a házasítás hosszú folyamata során. A feltárt kutya maradványok alapján a fajták az alábbiak.

- a vadász,
- a terelő,
- az őrző,
- a szánhúzó.

4. ábra. Terhet húzó kutya [7]

A kutya szánhúzásra természetesen a hóval borított területeken volt jelen. Vannak olyan vidékek, ahol a kutyák nem csak a havon húznak szánt, hanem a földön is, mint a 4. számú képen látható.

A kutyák tehát számos területen hasznos segítői voltak az ősembernek, melynek köszönhetően a biztonságosabb lett az élete.

ÖSSZEGZÉS

Az ősember környezete, amelyben élt tele volt veszéllyel, melyek alapvetően meghatározták a biztonságát. A biztonság elérése érdekében az ősember is megtett mindent. A veszélyek észlelése és az elhárításukra való cselekvés a mindennapjai részét képezték. A biztonságának növelése érdekében olyan eszközre volt szüksége, amely időben jelzi a veszélyt. A veszély időben történő jelzésére a kutya ősenek a háziasítása hozta meg az eredményt. A publikációmban röviden ismertettem, hogyan alakulhatott ki az ember és a kutya kapcsolata. Kiemelem a kutya azon érzékszerveit, amelyek a leginkább alkalmassá tették az ember biztonságának magasabb szintre emelést. Rámutatok arra, hogy a milyen területeken alkalmazta a kutyát az ősember, mint „biztonságtechnikai” eszközt.

A további kutatási területnek tekintem az ókorban és a középkorban megvizsgálni a kutya szerepét az ember biztonságát illetően.

Felhasznált irodalom

- [1] Így néz ki a világ legidősebb kutyája, amelyet a jég mumifikált. http://multkor.blog.hu/2015/06/30/igy_nez_ki_a_vilag_legidosebb_kutyaja_amelyet_a_jeg_mumifikalt, Letöltve: 2016. október 03.
- [2] Richard W. Byrne. Állati kommunikáció evolúciója: hogyan képes a kutya megérteni a gazdáját? Magyar Tudomány 2006/2, <http://www.matud.iif.hu/06feb/05.html>, Letöltve: 2016. október 13.
- [3] Barba Rafael Péter, A prehisztórikus kezdetek. <http://kutya.hu/Cikk.aspx?id=4003> Letöltve: 2016. október 10.
- [4] A kutya és az ember kapcsolata. <http://kutya.yolasite.com/akutyahaziasitasa.php> Letöltve: 2016. október 10.
- [5] Kutya kisokos cikk. Fül. <http://e-kutyak.hu/kutya-kisokos-cikk/ful/234>, Letöltve: 2016. október 08.
- [6] Kutya kisokos cikk. Szem. <http://e-kutyak.hu/kutya-kisokos-cikk/szem/236>, Letöltve: 2016. október 10.
- [7] Bodrogi Tibor: Mesterségek, Társadalmak születése. Budapest, Neumann Kht., 2005. <http://mek.niif.hu/04600/04682/html/index.htm>, Letöltve: 2016. október 07